

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕФЛЕКСІЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЯКОСТІ «КМІТЛИВИЙ» У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА У ПІДЛІТКІВ

Арсенюк Богдан Сергійович
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – канд. психол. наук,
доц. Никончук Наталія Олександрівна

Рефлексією називають здатність людини усвідомлювати власні думки, відчуття, переживання тощо. Цей феномен дозволяє особі ніби побачити себе збоку, спостерігати за собою, розуміти, як її сприймають оточуючі. Рефлексія – це прагнення, старання та дії, спрямовані на самоаналіз. Проявляється рефлексія в усвідомленні та оцінці власної активності, дій та думок. Глибина рефлексії часто залежить від рівня освіченості людини.

Проблему рефлексії в психології вивчали Б.Г. Ананьєв, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн і інші автори. Особливості розвитку рефлексії на початкових етапах формування особистості – у молодшому шкільному і підлітковому віці – досліджували Д.Б. Ельконін, Д.В. Давидов, О.К. Дусавицький, Г.А. Цукерман. У роботах І.С. Загурської, О.Л. Музики та Н.О. Никончук описана специфіка рефлексії особистісних якостей дітей [2, 3].

У період молодшого шкільного віку розвиток особистості стає особливо динамічним, і формування особистісних рис дитини відбувається дуже інтенсивно. Особливу роль в цьому процесі відіграє рефлексія як процес відображення у психіці дитини себе очима іншого. Оціночні судження батьків, вчителя та однокласників рефлексуються дитиною і переходять або не переходять в сталу структуру особистості. Н.О. Никончук, досліджуючи рефлексію особистісних якостей молодших школярів, визначила обізнаність дітей щодо позитивних та негативних особистісних рис. Дослідниця помітила, що діти для опису себе переважно використовують позитивні характеристики. Автор пояснює це впливом соціальної бажаності та задіянням захисних механізмів. Н.О. Никончук звертає увагу і на формування негативних рис в учнів початкових класів, основою для яких обмеження шляхів для задоволення потреби у визнанні. Дослідниця відзначає позитивний вплив усної народної творчості на регуляцію розвитку навчальних здібностей молодших школярів, формування їх позитивних якостей [2, 3].

Специфіка підліткового віку, описана В.І. Слободчиковим, з точки зору інтегральної періодизації загального психічного розвитку, відзначається формуванням нового типу пізнавальних інтересів, які призводять до виникнення внутрішньої рефлексії [4]. Рефлексивність описується як певна спрямованість дитини на внутрішні основи своїх дій, що створює передумову зміни відносин підлітка з навколишньою реальністю.

На сьогодні недостатньо вивченим залишається питання рефлексії окремих особистісних якостей у молодшому шкільному та підлітковому віці.

Мета нашого дослідження – вивчити особливості рефлексії особистісної якості «кмітливий» у молодшому шкільному віці та підлітковому віці.

В Академічному тлумачному словнику української мови пропонується таке тлумачення слова «кмітливий»: «1. Здатний добре та швидко міркувати, розмірковувати; тямущий; 2. Який виражає тямущість; 3. Розумний; 4. рідко Те саме, що спостережливий» [1].

Синонімами слова «кміпливий» є слова «тямущий», «тямкий», «тямовитий», а також розмовні «хитрий», «метикований», «штудерний», «меткий», «промїтний», «здогадливий», «догадливий» [5]. Антоніми слова «кміпливий» – «тупий», «нерозумний», «дурний» [5].

Дослідження рефлексії особистісної якості «кміпливий» у молодшому шкільному та підлітковому віці проводилося на базі «Спеціалізованої школи I-III ст. №1 ім. Т.Г. Шевченка Козятинської міської ради Вінницької області» протягом 2018-2019 навчального року. Для дослідження ми використали методику (МВДЗ) О.Л. Музики. Вибірка склала 80 осіб: 40 молодших школярів (2 та 4 клас) та 40 підлітків (8 та 9 клас). У дослідженні взяли участь 38 хлопчиків та 42 дівчинки.

Діти молодшого шкільного віку дають різні тлумачення якості «кміпливий». Правильне тлумачення згаданої характеристики запропонували 35% учнів початкових класів. У багатьох випадках діти ототожнюють характеристики «кміпливий» та «розумний» (30%). Є досить влучні визначення: «це той, хто все ловить на льоту» або «той, хто швидко міркує, має багато ідей». Декотрі учні пропонують хибні тлумачення якості «кміпливий»: «той, хто багато бігає», «сумний», «той, хто вміє доглядати за дітьми». Частина дітей ототожнюють значення характеристик «кміпливий» та «сміливий», відзначаючи, що «кміпливий – це той, хто нічого не боїться». Хибне тлумачення згаданої якості запропонували 65% досліджуваних молодших школярів. На нашу думку, слабка рефлексія якості «кміпливий» у молодшому шкільному віці обумовлена низькою частотою використання дорослими такого слова для опису досягнень дитини.

На відміну від молодших школярів підлітки не мали значних труднощів із поясненням значення якості «кміпливий». Правильне тлумачення згаданої характеристики запропонували 75% учнів середніх класів. Виокремилися два основні напрямки розуміння підлітками якості «кміпливий»: сильний, тренується, не пропускає занять; уважний, цілеспрямований, наполегливий.

Бажання стати кміпливим виявили 15% молодших школярів та 40% підлітків.

Отже, рівень розвитку рефлексії особистісної якості «кміпливий» з віком зростає. Перспективи дослідження вбачаємо у перевірці отриманих даних на більшій вибірці.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/kmitlyvyj>
2. Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута – 2006. – 320 с.
3. Никончук Н.О. Розвиток рефлексії особистісних якостей у молодшому шкільному віці // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – С. 97 – 102.
4. Слободчиков В.И. Категория возраста в психологии и педагогике развития // Вопросы психологии. – 1991. – №2. – С. 37-49.
5. <https://uk.worldwidedictionary.org/кміпливий>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА В ШКОЛІ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ

Великжаніна Дар'я Василівна
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь.
Науковий керівник – канд. пед. наук,
проф. Елькін Марк Веніамінович

Реалії життя сучасного українського суспільства, розвиток соціально-економічних, технологічно-інформаційних процесів актуалізує необхідність формування всебічно